

# Foto's en identificatie

*In het familiearchief van de meeste genealogen zitten wel oude portretfoto's van vóór de Eerste Wereldoorlog. Soms zijn er amateurfoto's bij, maar meestal zijn ze genomen door een professionele fotograaf. In de 19de eeuw gaat het dan over het carte-de-visiteformaat (ca. 1860-1914) of zijn grotere variant de kabinetkaart (ca. 1866-1914). Vanaf het begin van de 20ste eeuw komen postkaart- en andere formaten op. In deze rubriek analyseer en dateer ik telkens één of meer oude foto's. Gaandeweg ontdekt u tips om met uw eigen foto's aan de slag te gaan.*

Peter Eyckerman

Al snel na de uitvinding van de fotografie in 1839 waren er al ideeën om foto's te gebruiken ter identificatie. Dat werd maar praktisch mogelijk toen in de loop van 1841 de belichtingstijden kort genoeg werden om enigszins comfortabel te poseren (rond 10 seconden op een heldere dag tot 90 sec. op een bewolkte)<sup>1</sup>. Pas vanaf dan openden de allereerste fotostudio's hun deuren, in België was dat vanaf maart 1842. In eerste instantie werd vooral gedacht aan opsporing en identificatie van misdadigers. België was daar een voorloper in. Onder het bewind van baron Hody, het hoofd van de Openbare Veiligheidsdienst, werden de wereldwijd oudste bewaarde politiefoto's gemaakt in 1843<sup>2</sup>. Het bij mijn weten eerste concrete voorstel om foto's te gebruiken op een identiteitskaart kwam van de Brusselse ondernemer Jules Gêruzet<sup>3</sup>, bekend van een van de belangrijkste Brusselse fotostudio's. Op 31 oktober 1862 schreef hij een brief

naar het ministerie van Justitie<sup>4</sup> om zijn gepatenteerde idee voor te stellen. Hij wilde de bestaande paspoorten vervangen door een identiteitskaart met foto om zo onbetwistbaar de identiteit van een persoon te kunnen vaststellen. Het idee werd toen niet opgepikt.

## Carte-de-visite

Foto's werden pas echt ingezet ter identificatie van een groter publiek op de Wereldtentoonstelling van Parijs in 1867. Kopers van een abonnement moesten een carte-de-visite foto inleveren waarop een ticket gekleefd werd met hun naam en abonnementsgegevens<sup>5</sup>. Gedurende de 19de eeuw was dat de belangrijkste toepassing van de identiteitsfoto. Daarnaast vind je vanaf het einde van de 19de eeuw ook abonnementen voor de spoorwegen op carte-de-visite.

In België was het vroegste toegangsbewijs dat ik tot nu toe vond voor de Nationale Tentoonstelling

van 1880. Die was georganiseerd ter gelegenheid van het gouden jubileum van de onafhankelijkheid van België. Van 16 juni tot 15 oktober was er in Brussel een tentoonstelling van industrie en kunstnijverheden. Er waren aparte abonnementen voor mannen (blauw ticket), voor vrouwen en kinderen (roze ticket, zie het abonnement van Louise De Boeck) en toegangskarten voor de exposanten (geel ticket).

Wie was Mme. Louise De Boeck op deze roze *carte permanente*? We kennen jaartal en adres, dus dat is snel gevonden in de bevolkingsregisters van Brussel. In de periode 1876-1890 woonde het gezin André De Boeck – Louise Vanden Bruggen in de Rue du Marais 50<sup>6</sup>. Louise gebruikte op de kaart de naam van haar man, wat normaal is voor een gehuwde vrouw in die tijd. Ze verhuisden in 1881 naar een ander adres. Tijdens de tentoonstelling woonden ze er dus inderdaad. André, geboren in Brussel in 1847, is meesterbrouwer. Louise is geboren in Brussel op 12-9-1856. Dan kan ze op deze foto hoogstens 24 jaar oud zijn. Dat kan zeker kloppen, de vrouw op de foto is naar schatting vooraan in de twintig. Ze trouwden in 1875<sup>7</sup>. Ze hadden ten tijde van de tentoonstelling twee kinderen, Georges, geboren in 1876 en Berthe, geboren in 1879.

6 Bevolkingsregisters Brussel, periode 1876-1890, volume S, f.547.

7 Burgerlijke stand Brussel, huwelijksakte nr. 1217 van 1875.

1 Hoe het er in die eerste jaren van de fotografie aan toe ging wordt mooi verteld aan de hand van de opkomst van twee studio's in Londen, in *Apparitions: Photography and Dissemination*, van Geoffroy Batchen uit 2018.

2 Zie Vlaamse Stam 3 van 2017: *Misdadigers op de foto in de 19de eeuw*. Online te lezen via de website van de auteur <https://spoorzoeker.petereyckerman.be/vlaamse-stam-beelden-uit-het-verleden-2017/>

3 Jules GÉRUZET, in *Directory of Belgian Photographer*, Fotomuseum Antwerpen. <https://fomu.atomis.be/index.php/geruzet-jules>

4 Algemeen Rijksarchief. Ministerie van Justitie. Bestuur van de Openbare Veiligheid. Dienst Vreemdelingenpolitie. Algemene dossiers, 1794-1914. Toegang I160 inv. nr. 955. [https://search.arch.be/ead/BE-A0510\\_000061\\_002673\\_DUT](https://search.arch.be/ead/BE-A0510_000061_002673_DUT)

5 Zie ook Vlaamse Stam 1 van 2018: *Carte-de-visite als toegangsbewijs*. Online te lezen via de website van de auteur <https://spoorzoeker.petereyckerman.be/vlaamse-stam-beelden-uit-het-verleden-2018/> en een vervolgartikel op de website van de auteur: *Van Steenkiste-Lammens: carte-de-visite als abonnement* via <https://spoorzoeker.petereyckerman.be/van-steenkiste-lammens-carte-de-visite-als-abonnement/>



Abonnement "Dames ou jeunes gens" in het roze, voor de Nationale Tentoonstelling van 1880 (Collectie van de auteur)



## Stickyback - American Automatic Photo Company

De volgende stap waarbij foto's als identificatiemiddel werden ingezet, was de invoering van de Personalausweis (eenzelveigheidsbewijs) door de Duitse bezetter in de Eerste Wereldoorlog. Die was voor iedereen verplicht vanaf oktober 1915.<sup>8</sup> In de praktijk zijn de meeste opge maakt in 1916 of later.

Op de afgebeelde Personalausweis uit 1917 zie je een foto die waarschijnlijk uit een postkaartformaat geknipt is. Haar kledij vertoont de hele hoge taille die van 1913 tot 1916 in de mode was. Ze draagt een hele hoge kraag, vanwege de kleur moeilijk te zien, wat vanaf 1914 uit de mode was. De foto dateert vermoedelijk van 1913-1914.

2. aflevering

### GENT

#### Personalausweis. - Eenzelveigheidsbewijs.

1. Name Peters Rachel Staatsangehörigkeit Belg  
 Naam Nationaliteit

2. Eigenhändige Unterschrift Rachel Peters  
 Eigenhandige handtekening

3. Wohnort MEIRELBEKE Wohnung Schepensstraat 1 Kreis GENT  
 Woonplaats Woning

Seit December 1898  
 sedert

4. Geboren am (Datum) 2 januari 1896  
 Geboren den (dagteekening)  
 Alter 21 jaar  
 ouderdom  
 Wo? Munte  
 waar

5. Grösse 1 m. 57 cm.  
 Grootte 1 m. 57 cm.

6. Beruf Zonder  
 Beroep

7. Bescheinigung zweier Zeugen  
 Bevestiging van twee getuigen

8. Verantwortlichkeitserklärung des Ausstellenden durch Unterschrift mit Ausstellungsort und Datum.  
 Verklaring der verantwoordelijkheid van den uitvaardigenden der handtekening, met de woonplaats en datum van de uitvaardiging.

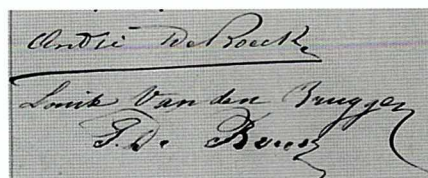
Meirelbeke, den 10. 10 1917  
 De Politie-Commissaris, [Handtekening]

Stempel: POLITIE MEIRELBEKE Oost-Vla.

Antonia, Jos. Ibroeman-Voicaert, Meirelbeke.

Personalausweis (met dank aan Joris Van De Vyver)

Onder de huwelijksakte staan hun handtekeningen, Louise tekent met haar meisjesnaam in een heel gelijkend handschrift als op de toegangkaart. Dat is een extra aanwijzing dat de identificatie klopt.



Hun handtekeningen op de huwelijksakte

Veel mensen gebruikten een foto die ze hadden liggen voor de Personalausweis. Die waren vaak geknipt uit een postkaartfoto of uit een amateurfoto. Of ze lieten er één maken bij een fotograaf. Dat waren geen pasfoto's zoals wij ze kennen maar portretfoto's volgens de mode van de tijd, die bijgeknipt werden.

Ofwel waren het zogenaamde stickybacks. Dat waren heel goedkope foto's, een strookje van 12 kostte 50 cent (in Nederland een kwartje). Dat was een heel stuk goedkoper dan de 3 tot 5 frank die je op dat moment minimum moest betalen voor 12 cartes-de-visite. In een stickyback-winkel fotografeerden de klanten zichzelf, met een druk op een knop. Dat kon heel snel na elkaar. Het opname-toestel maakte per foto één klein negatief op een grote glasplaat. Die hele negatiefplaat werd dan met een automatisch afdruckmachine afgedrukt op strookjes van 12 keer dezelfde afdruck. Het is dus geen volautomatisch procedé zoals in een fotocabine. Het zijn meestal foto's op pasfotoformaat

<sup>8</sup> Regel uitgevaardigd door de Duitse bezetter in oktober 1915. Zie ook Chantal KESTELOOT, . Papieren! In Cahiers de la documentation - Bladen voor documentatie - 2018/4. <https://www.abd-bvd.be/wp-content/uploads/2018-4-Kesteloot.pdf>

(± 3 x 4 cm), maar er waren ook grotere tot zelfs postkaartformaat.



AAPC foto's van Carnotstraat 22, Antwerpen (Collectie van de auteur)

De volgende dag kon de klant zijn foto's komen halen, of kon ze laten nasturen met de post. Een balk met een volgnummer, die meegeefotografeerd werd, diende als identificatiemiddel. Typisch staat er ook de straatnaam en het huisnummer van de winkel op. Stickybacks, oorspronkelijk met een klevende rugzijde zoals een postzegel (vandaar de naam), zijn begin 1900 uitgevonden door Spiridione Grossi in Engeland. Die ontwikkelde er in 1910 de toestellen voor. Maar de explosieve groei van stickyback-winkels begon in Boedapest<sup>9</sup>. Van daaruit verspreidde de stickyback zich in 1911 naar Wenen, de rest van Oostenrijk en Duitsland. Vanaf mei 1912 adverteerde *Meylink's Photo en Kunsthandel* in Rotterdam als verdeler van de toestellen voor "Amerikaan-

sche Snel-fotografie" voor heel Europa<sup>10</sup>. De toestellen kostten 750 gulden. Ze waren niet de enigen, er waren verschillende producenten van de opname- en afdruktoestellen. Zoals ook de Export Company in Amsterdam, die in september 1912 toestellen voor "verbeterde snel-fotografie" aanbiedt voor slechts 450 gulden<sup>11</sup>. De hype verspreidde zich snel verder naar België en Frankrijk. Meylink adverteerde ook in België en in september 1912 is er in Brussel een installatie te koop voor 2500 frank, de verwachte opbrengst zou 2000 frank per week zijn!<sup>12</sup> In België, Nederland, Frankrijk en Duitsland werd het systeem al zeker ge-commercialiseerd door de American Automatic Photo Company (AAPC). Of dat ook een producent van toestellen was of eerder een soort franchiseonderneming is nog niet duidelijk. In Nederland, met veel meer stickyback winkels dan in België, waren de foto's ook bekend onder de namen "Tip Top" en "Amerikaansche Snel-fotografie". In Frankrijk sprak men van *La photo mécanique*, in Duitsland waren het o.a. *Leimrücklen*. Uiteindelijk moest de rest van Europa er ook aan geloven en zelfs China en de Verenigde Staten.

In België waren er, voor zover mij bekend, vestigingen in Brussel, Antwerpen en Luik. Wie dergelijke foto's heeft uit deze of andere Belgische steden mag het zeker laten weten. Er waren voor zover ik weet meerdere adressen in elk van die steden:

- Rue Carnot 22, Antwerpen
- Rue Nationale 83, Antwerpen?
- Rue Neuve 9, Brussel
- Rue Neuve 50, Brussel
- Rue (de la)? Regence, Brussel of Luik?
- Rue de la Cathedrale 65, Luik

De stickybacks waren populair, maar erg lang bestonden ze niet. Ze duiken in onze contreien op in 1912 en stoppen in de meeste gevallen ergens tijdens de oorlogsjaren. Dat maakt het dateren van dergelijke foto's vrij gemakkelijk, de meeste zijn van 1912-1915. In Nederland

bestonden ze wat langer, sommige mogelijk nog tot in de vroege jaren '20. Na de oorlog werd de Personalausweis toch wel nuttig geacht en vanaf 1919 was de eerste Belgische identiteitskaart, de eenzelvheidskaart, verplicht. Het is ook pas vanaf dan dat je systematisch foto's vindt in vreemdelingendossiers, ook in oudere vreemdelingendossiers die na 1919 werden bijgewerkt. De gebruikte pasfoto's waren in het begin van dezelfde soort als tijdens de oorlog. Maar fotografen begonnen uiteraard al snel ook pasfoto's in hun aanbod op te nemen.

## Photomaton

In een ultieme stap naar automatisering van de fotografie ontwikkelde een voormalig werknemer van de eerste stickyback-winkel in Boedapest, Anatol Josepho, het idee verder en patenteerde in 1923/1925 in New York de eerste echte volautomatische fotocabine, de Photomaton<sup>13</sup>. Vanaf 1928 verschijnen de eerste Photomaton cabines in Europa. Photomaton foto's hebben typisch een zwarte rand met afgeronde hoeken (later ook rechte hoeken).



Photomaton foto, jaren '30 (Collectie van de auteur)

## Bij de fotograaf

Als je snel een foto nodig had, of eens gek wou doen, was de foto-

9 János Mátyás BALOGH. 2020. *Anatol Josepho: a fotókabin születése*

*A Stickyback fotográfától a Photomaton feltalálásáig* [Anatol Josepho: de geboorte van de fotocabine

Van Stickyback-fotografie tot de uitvinding van Photomaton] [https://mnl.gov.hu/mnl/vol/hirek/anatol\\_josepho\\_a\\_fotokabin\\_szuletese](https://mnl.gov.hu/mnl/vol/hirek/anatol_josepho_a_fotokabin_szuletese)

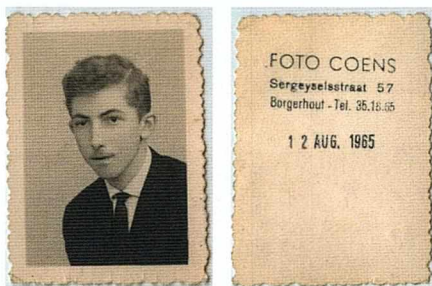
10 Advertentie "Reuze-Verdienste" in *Nieuwe Rotterdamsche Courant* 31-5-1912

11 Rotterdamsch Nieuwsblad 24-9-1912

12 Aanbieding in *Gazette de Charleroi* 15-9-1912, p.6

13 János Mátyás BALOGH. 2018. *Stickyback és Photomaton: portréfotó-divatok a 20. század első évtizedeiben*. Korall [Hungarian Journal for Social History] Issue No. 73 p. 79-111. Abstract in het Engels: <https://hungarianphotomaton.wordpress.com/2019/01/02/>

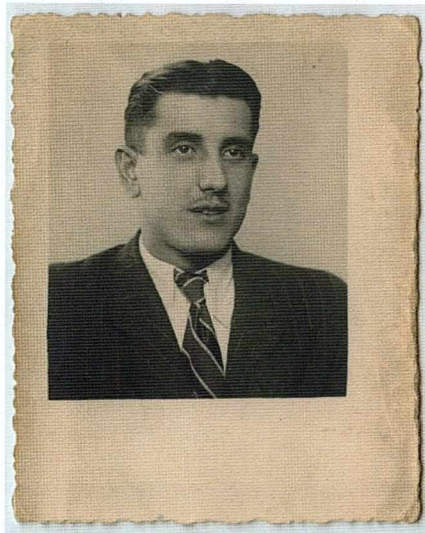
cabine handig en leuk. Maar voor een betere kwaliteit ging je naar de fotograaf. Voor veel mensen bleef het laten maken van een pasfoto een belangrijk moment. Het was een van de weinige gelegenheden waarvoor je jezelf liet fotograferen. De foto stond toen in principe de rest van je leven op je identiteitskaart of rijbewijs. Het moest dus liefst goed zijn. En je kon de foto eventueel laten vergroten om thuis te zetten als portret. Je moest wel een dag of langer wachten op de afdrucken, want het negatief moest ontwikkeld en afgedrukt worden. Pasfoto's genomen door een fotograaf hadden, volgens de stijl van de tijd, een witte rand die tussen ca. 1930 en de jaren '60 meestal gekarteld was. Op identiteitskaarten is jammer genoeg niet altijd goed te ontdekken wat voor soort foto er precies gebruikt is omdat ze werden bijgeknipt.



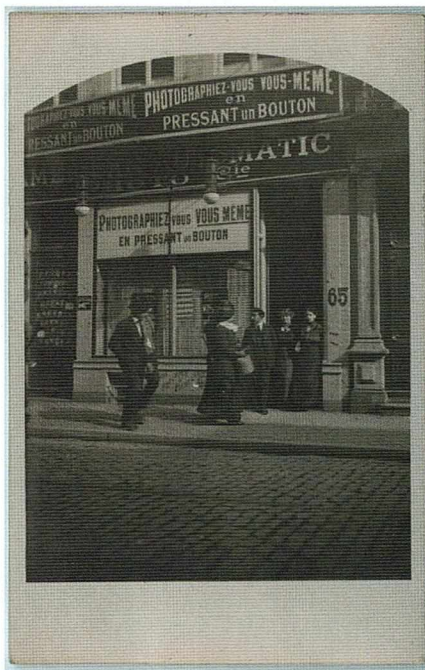
Pasfoto uit 1945 door G. Coens uit Borgerhout (Collectie van de auteur)



Pasfoto uit 1952, Alfons Gijsen bij Foto Menheer in Mariaburg (Collectie van de auteur)



Pasfoto uit 1965 door Foto Coens uit Borgerhout (Collectie van de auteur)



De Luikse vestiging van de AAPC, Rue de la Cathédrale 65 (Collectie van de auteur)

## Polaroid Miniportrait

Een volgende vernieuwing, vanaf 1970, waren instant pasfoto's met de Polaroid Miniportrait camera. Dat was een professionele camera die fotografen gebruikten. De camera had 4 lenzen en nam 4 pasfoto's op één polaroid. Je kon ze meteen meenemen. Het was niet zo eenvoudig om die polaroids goed te maken, de kwaliteit viel wel eens tegen. Voor wie belang hechtte aan kwaliteit werd nog steeds film gebruikt, en dan moest je wat meer geduld hebben.<sup>14</sup>



Polaroid pasfoto 1991 (Collectie van de auteur)

De polaroidtoestellen werden gebruikt tot de digitalisering het rond 2000 overnam. Tegenwoordig is een pasfoto eigenlijk geen portret meer, maar louter een administratief en technisch document dat aan strikte regels moet voldoen, je mag er zelfs niet meer op glimlachen.

Als je zelf een oude familiefoto bezit die in aanmerking komt om besproken te worden in deze rubriek dan kan je een scan van voor- en achterzijde sturen naar de redactie ([redactie@familiekunde-vlaanderen.be](mailto:redactie@familiekunde-vlaanderen.be)), vermeld de nauwkeurige afmetingen en de dikte van het karton. Vertel er ook bij wat je al dan niet weet over de foto en eventueel de context zoals een foto van de volledige albumpagina.

<http://spoorzoeker.petereyckerman.be>

<sup>14</sup> Met dank aan Carl Delacauw, portretfotograaf in Kruisem (<http://fotodelacauw.be/>), voor zijn input over de Polaroids en pasfoto's bij de fotograaf.